

Ekologinen kestävyys, hyvinvointi ja elintaso

- Katsaus kestävän hyvinvoinnin teorioihin

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
2018
Katja Kivikoski

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	1
2	Elintaso, hyvinvointi ja käsitykset ihmisestä.....	2
2.1	Elintaso	2
2.2	Hyvinvointi.....	4
2.3	Ihminen ja ihmisen suhde luontoon	6
3	Kaksi kestävän hyvinvoinnin teoriaa.....	10
3.1	Ian Goughin kestävän hyvinvoinnin teoria.....	10
3.2	Tuuli Hirvilammin kestävän hyvinvoinnin teoria.....	13
3.3	Teorioiden vertailu	17
4	Johtopäätökset.....	20
	Lähteet	23

1 JOHDANTO

Tutkimuksen lähtökohtana on nykytilanne, jossa keskimääräinen suomalainen elintaso on yli viisinkertainen ekologisesti kestävään elintasoon nähden (Laakso, 2012). Näyttää siltä, että ekologisesti kestävä, eli ekosysteemien elinvoimaisuuden säilyttävä (Hirvilammi, 2015, s. 17) elintaso ei ole saavutettavissa vain suhteellista ympäristön kuormitusta vähentämällä, kuten ekotehokkuutta lisäämällä. Tarvitaan myös absoluuttista kuormitustason alentamista, eli kulutus- ja elintason laskua. (Gough, 2017, s. 148.)

Elintaso ja hyvinvointi ovat lähekkäisiä käsitteitä. Jopa niin lähekkäisiä, että niitä mitataan samalla bruttokansantuotteen mittarilla. Jos elintaso ja hyvinvointi ovat näin vahvasti sidoksissa toisiinsa, miten olisi mahdollista laskea elintasoa kestäväälle tasolle heikentämättä samassa suhteessa myös hyvinvointia? Hyvinvoinnin väheneminen tai elämän tarkoituksellinen kurjistaminen ei nimittäin ole toivottavaa. Tässä työssä selvitän, millaisia ratkaisuja kaksi kestävästä hyvinvoinnin teoriaa tarjoavat ihmisten hyvinvoinnin ja ekologisesti kestävästä elintason yhdistämiseen.

Aloitan aiheen käsittelyn tutustumalla ensin elintason, hyvinvoinnin ja ihmiskäsityksen käsitteisiin. Esittelen lyhyesti, miten elintasoa mitataan, miten hyvinvointia on teoretisoitu ja millaiset ihmiskäsitysvirtaukset vaikuttavat yhteiskuntatieteissä. Tämän jälkeen esittelen kaksi kestävästä hyvinvoinnin teoriaa, joita vertailen toisiinsa. Ensimmäisenä otan käsittelyyn Ian Goughin teoksessaan *Heat, Greed and Human Need* (2017) muotoileman kestävästä hyvinvoinnin teorian, joka perustuu Goughin ja Len Doyalin vuonna 1991 esittämään tarveteoriaan. Toisena tarkastelun kohteena on Tuuli Hirvilammin väitöskirjassaan *Kestävästä hyvinvoinnin jäljillä* (2015) kokoama kestävästä hyvinvoinnin teoria.

Teoriat tarjoavat esittämäni ristiriitaan ratkaisuksi hyvinvoinnin uudelleenmäärittelyä. Goughin hyvinvointikäsite perustuu hänen ja Len Doyalin tarveteoriaan lisättynä uudella ekologisen kestävyden vaatimuksella (Gough, 2017, s. 42–48). Hirvilammi puolestaan koostaa hyvinvointikäsitteensä edellä mainitun tarveteorian lisäksi Erik Allardtin ja Amartya Senin hyvinvointiteorioiden varaan, joiden lisäksi hän ehdottaa ihmiskäsityksen muuttamista relationaaliseksi (Hirvilammi, 2015, s. 85–89).

2 ELINTASO, HYVINVOINTI JA KÄSITYKSET IHMISESTÄ

Tämän työn keskiössä on kysymys siitä, miten kahden kestävän hyvinvoinnin teorian mukaan voidaan sovittaa yhteen ekologisesti kestävä elintaso ja hyvinvointi. Tässä luvussa lähdän tarkastelemaan aihetta tutustumalla ensin tarkemmin tutkimukseni kannalta keskeisiin elintason ja hyvinvoinnin käsitteisiin ja pohdin samalla, mikä niiden suhde toisiinsa on. Esittelen erilaisia elintason määritelmiä ja mittaustapoja, minkä jälkeen siirryn käsittelemään hyvinvointia eri hyvinvointiteorioiden näkökulmista. Luvun lopuksi pohdin, miksi kestävää hyvinvointia tutkiessa olisi tärkeää kiinnittää huomiota myös käsityksiin ihmisestä ja ihmisen suhteesta luontoon. Selvitän, mitä eroa on ihmiskäsityksellä, ihmiskuvalla ja ihmiskäsitysvirtauksella, minkä jälkeen käyn luvun lopuksi lyhyesti läpi muutamia keskeisiä ihmiskäsitysvirtauksia.

2.1 Elintaso

Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämän Kielitoimiston sanakirjan määritelmän mukaan käsite elintaso viittaa aineellisen elämisen tasoon (Kotimaisten kielten keskus, 2018). Sosiologi Erik Allardt määrittelee aineellisen elintason yhdeksi hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Elintaso koostuu hänen mukaansa erilaisista aineellisista ja persoonattomista resursseista, joiden avulla yksilöt voivat tyydyttää tarpeitaan. Siten se liittyy sellaisten tarpeiden kuten tulojen, asunnon ja työllisyyden tyydyttämiseen. (Allardt, 1976, s. 32.) Näiden kahden määritelmän mukaan elintaso-käsitteen keskiössä on siis aineelliset resurssit.

Elintason mittarina taas käytetään yleisesti kansalaista kohden laskettua bruttokansantuotetta (BKT) (Jalava, 2005). Bruttokansantuote kuvaa yhteiskunnan kokonaistuotantoa ja sen kehitystä. BKT voidaan laskea kolmella tavalla: tuotannon arvon, tulojen tai loppukäytön perusteella. Tuotannon arvon perusteella laskettavassa BKT:ssä lasketaan yhteen eri toimialojen tuotanto. Tulojen perusteella laskettavassa BKT:ssä lasketaan yhteen palkka- ja yrittäjätulot sekä muut palkkiot. Näistä vähennetään tuotannon ja tuonnin verot sekä pääoman kuluminen. Loppukäytön perusteella laskettavassa BKT:ssä lasketaan yhteen kulutusmenot ja pääoman muodostus, joista vähennetään viennin ja tuonnin arvon erotus. ("Bruttokansantuote", 2018.)

BKT:tä käytetään myös hyvinvoinnin mittarina (Hoffrén & Rättö, 2011, s. 220). Tämä on useimpien asiantuntijoiden mielestä ongelmallista, sillä BKT on tällaiseen käyttöön täysin riittämätön mittari, sillä sitä ei ole alun perinkään tarkoitettu hyvinvoinnin mittaamiseen, vaan ainoastaan taloudellisen aktiivisuuden mittaamiseen (mt., 221). BKT:tä on kritisoitu esimerkiksi siitä, ettei se huomioi esimerkiksi tuloerojen, ympäristön tilan tai vapaa-ajan vaikutuksia hyvinvointiin, vaikka näiden vaikutus hyvinvointiin on merkittävä (Hoffrén & Rättö, 2011, s. 220; Ollikainen & Pohjola, 2013, s. 20). BKT:n ongelmallisuus hyvinvoinnin mittarina näkyy myös siinä, että BKT:tä kasvattavat myös hyvinvoinnille merkityksettömät tai sitä vähentävät toimet. Esimerkiksi ympäristövahinkojen korjaamisesta aiheutuvat taloudelliset kustannukset nostavat BKT:tä (Hoffrén & Rättö, 2011, s. 220).

Miksi BKT:tä sitten käytetään hyvinvoinnin mittarina, vaikka sen käyttöön liittyy näin paljon ongelmia? Taustalla on oletus siitä, että tuotannon kasvun myötä lisääntyvät kulutusmahdollisuudet kasvattavat myös hyvinvointia (Hoffrén & Rättö, 2011, s. 222).

Teollisuusyhteiskunnissa tämä oletus vastasikin todellisuutta melko hyvin ja BKT:n käyttö hyvinvoinnin ja kehityksen mittarina vakiintui tilastotieteilijöiden varoituksista huolimatta (Hoffrén, 2008). Jälkiteollisissa yhteiskunnissa BKT:n kasvu ei kuitenkaan enää korreloi yhtä hyvin hyvinvoinnin kasvun kanssa, sillä niissä palvelut ovat korvanneet teolliset prosessit kansallisen varallisuuden tärkeimpänä lähteenä (Hoffrén & Rättö, 2011, s. 222). Yhteiskuntapolitiikan toimien tarkoituksenmukaisuuden seurantaan tarvitaan kuitenkin mittareita, eikä BKT:lle ole vielä saatu kehitettyä ongelmatonta korvaajaa (Hoffrén & Rättö, 2011 s. 235-236).

BKT:n tarjoamaa näkemystä elintasosta laajentaa Suomenkin ratifioima Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, jonka 11. artiklassa määritellään tyydyttävän elintason sisältö. Artiklassa tyydyttävään elintasaan lasketaan kuuluvaksi riittävä ravinto, vaatetus, sopiva asunto ja oikeus elinehtojen jatkuvaan parantamiseen (*Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta*, 1976).

Elintason perusta on tämänkin määritelmän mukaan aineellisissa elinehdoissa, mutta esimerkiksi oikeuteen elinehtojen jatkuvaan parantamiseen voitaisiin sisällyttää myös sellaiset ei-aineelliset osatekijät kuten koulutus tai terveys. Tämän määritelmän mukaan elintaso ei siis voida mitata

pelkästään BKT:n kaltaisella taloudellisella mittarilla. YK onkin kehittänyt oman elintason mittarinsa, inhimillisen kehityksen mittarin (*Human Development Index*, HDI), jossa huomioidaan bruttokansantulon lisäksi koulutustaso ja elinajanodote (UNDP, 2016, s. 2). Bruttokansantulo saadaan, kun BKT:stä vähennetään kotimaasta ulkomaille maksetut ensitulot ja lisätään ulkomailta kotimaahan maksetut ensitulot ("*Bruttokansantulo*", 2018).

2.2 Hyvinvointi

Elintason lisäksi toisena tärkeänä käsitteenä tässä työssä on hyvinvointi. Kuten edellä huomattiin, ei näiden kahden käsitteen erottaminen toisistaan ole ilmiselvää. Seuraavaksi paneudun tarkemmin siihen, miten hyvinvointi määritellään eri teorioissa. Esittelen lyhyesti kuusi keskeistä hyvinvointiteoriasuuntausta, joista kukin antaa kysymykseen omanalaisensa vastauksen. Käsittelem eri hyvinvointiteorioita aloittaen subjektiivisen hyvinvoinnin ja halujen tyydytyksen teorioista, joissa yksilöiden itsensä uskotaan olevan parhaimpia oman hyvinvointinsa arvioijia. Tämän jälkeen esittelen relativistisen teorian, jossa hyvinvoinnin määrittelijänä toimii sosiaaliset ryhmät. Lopuksi käyn läpi kolme erilaista objektiiviseen hyvinvoinnin mittaamiseen perustuvaa hyvinvointiteoriaa: resurssiteorian, tarveteorian ja toimintamahdollisuuksien teorian.

Psykologisissa kyselytutkimuksissa hyvinvointia mitataan usein subjektiivisena hyvinvointina. Subjektiivisen hyvinvoinnin teorioissa yksilöt nähdään oman hyvinvointinsa asiantuntijoina. Hyvinvoinnin mittana voidaan käyttää onnellisuutta, tyytyväisyyttä elämään tai positiivisia tunteita ja tunnetiloja. (Diener, 1984.) Subjektiivisten hyvinvointiteorioiden vahvuutena on, että niissä yksilöille itselleen annetaan oikeus määrittellä, milloin he ovat hyvinvoivia. Näin vältetään ulkopuolisten asiantuntijoiden tekemät yleistävät ja normittavat arviot siitä, milloin ihminen on – tai hänen tulisi olla – hyvinvoiva.

Taloustieteellinen halujen tyydytyksen teoria olettaa, että hyvin informoidut yksilöt tietävät, mitä haluavat ja mikä on heille itselleen hyväksi. Hyvinvointia edistävät asiat ovat siis niitä asioita, joita yksilöt tavoittelevat ja joihin he käyttävät aikaansa tai rahojansa. Teoriassa yksilöt nähdään autonomisina ja vapaina toimijoina. Oletuksena on, että yksilöt omaavat kaiken tarvitsemansa

tiedon päätöstensä tekemiseen ja pyrkivät kaikessa toiminnassaan maksimoimaan saamansa hyödyn. (Gough, 2017, s. 39.)

Moraalifilosofiaan liittyvän relativistisen hyvinvointikäsitteen mukaan ei ole olemassa yhtä universaalia hyvinvointikäsitettä, vaan hyvinvoinnin määritelmä vaihtelee eri sosiaalisissa konteksteissa. Kukin sosiaalinen ryhmä määrittelee omat hyvinvointikäsitteensä ryhmän sisällä eikä ulkopuolisilla ole asiaan sananvaltaa. (Gough, 2017, s. 40.) Kuten subjektiivisten hyvinvointiteorioiden kohdallakin, on relationistisen hyvinvointikäsitteen vahvuus siinä, kuinka se korostaa ihmisten oikeutta määritellä itse, milloin he ovat hyvinvoivia. Relativistisessa teoriassa määrittelyvaltaa käyttävät yksilöt oman sosiaalisen ryhmänsä kautta.

Sosiaalitieteissä syntyneessä resurssiteoriassa yksilöiden käytettävissä olevat resurssit toimivat hyvinvoinnin mahdollistajina. Hyvinvointia voidaan mitata saatavilla olevien resurssien ja niiden käytön perusteella. (Johansson, 1970; ref. Niemelä, 2010, s. 18.) Tässä teoriassa hyvinvointia kuvataan siis suoraan elintason avulla. Sten Johansson kehittää teoriassaan resurssihin perustuvan elintasoluokituksen, jossa elintason osatekijöitä ovat terveys, ravintotottumukset, asuminen, kasvuolot ja perhesuhteet, koulutus, työ, taloudelliset- ja poliittiset resurssit sekä vapaa-aika ja virkistys (Johansson, 1970; ref. Niemelä, 2010, s. 18). Johanssonin määritelmässä elintaso ei siis ole pelkästään materiaalisia hyödykkeitä. Lista muistuttaa myös hyvin pitkälti aiemmin esittelemääni YK:n yleissopimuksessa määriteltyä elintaso (ks. sivu 2).

Sosiaalipolitiikan työkaluksi kehitetyissä tarveteorioissa hyvinvointi määräytyy tarpeentyydytyksen kautta (Allardt, 1976). Tarpeilla tarkoitetaan tiettyjä perustarpeita, joiden tarkka määrä tai sisältö vaihtelevat teorioittain. Teorioille on yhteistä ajatus siitä, että mikäli näitä perustarpeita ei tyydytetä, siitä aiheutuu haittaa hyvinvoinnille (Allardt, 1976, s. 32; Gough, 2017, s. 42). Perustarpeet ovat universaaleja, eli kaikille ihmisille yhteisiä (Gough, 2017, s. 42). Universaaliuden lisäksi tarveteorioiden etuna on, että niissä hyvinvointi määrittyy objektiivisen tarpeentyydytyksen kautta.

Filosofi ja taloustutkija Amartya Senin toimintamahdollisuuksien teoriassa (*capability approach*) hyvinvoinnin mittarina toimii erilaisten toimintamahdollisuuksien kirjo. Mitä enemmän yksilöllä on mahdollisuuksia tehdä niitä asioita, joita hän arvostaa ja joita hänen on syytä arvostaa, sitä

paremmin hän voi. (Sen, 2010, s. 231.) Senin teoria liittyy yhteiskuntafilosofiseen tutkimusperinteeseen, joka pyrkii määrittelemään yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta (Sen, 2010, s. xvi).

2.3 Ihminen ja ihmisen suhde luontoon

Yhteiskuntatieteissä näkökulma maailmaan on perinteisesti ihmiskeskeinen ja ihmistä on tutkittu sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden kautta. Näkökulma ihmisestä biologisena olentona muiden joukossa on jätetty luonnontieteille. Sen sijaan yhteiskuntatieteissä on pyritty korostamaan ihmisen erityislaatuisuutta ja tekemään eroa muihin eliölajeihin. Luonto on nähty välineellisesti ihmisen toimintaa ja hyvinvointia mahdollistavana rajattomana resurssivarastona ja jätteiden sijoituspaikkana. (Hirvilammi, 2015, s. 21-22.) Ihmisen ja luonnon hyvinvointi on nähty pitkälti erillisinä toisistaan. Viime vuosikymmeninä tieto ympäristön kestävyden rajallisuudesta ja ihmisen toiminnan negatiivisista vaikutuksista ympäristöön on kuitenkin pakottanut myös yhteiskuntatieteilijät miettimään yhteiskuntien ja ihmisten riippuvuutta fyysisestä elinympäristöstä ja luonnosta. (Hirvilammi, 2015, s. 23.)

Seuraavaksi selvitän, mitä on ihminen tai ihmisuus sekä miten ihminen on yhteiskuntatieteiden eri ihmiskäsitysvirtauksissa ymmärretty. Aloitan käymällä läpi, miten filosofi Lauri Rauhala ja sosiaalipoliitikko Pauli Niemelä määrittelevät ihmiskäsityksen. Tämän jälkeen esittelen lyhyesti keskeisiä ihmiskäsitysvirtauksia, jotka ovat vaikuttaneet länsimaisten yhteiskuntatieteiden käsityksiin ihmisestä ja ihmisen suhteesta luontoon.

Teoksessaan *Ihmiskäsitys ihmistyössä* Lauri Rauhala määrittelee ihmiskäsityksen empiirisen tutkimuksen kannalta. Hänen mukaansa ihmiskäsitykseen kuuluu kaikki ne tutkimuskohdetta – eli tässä ihmistä – koskevat edellyttämiset ja olettamukset, joita tutkija tekee rajatessaan tutkimuskohteensa, asettaessaan hypoteesinsa ja valitessaan käyttämänsä menetelmän. Yleiskielessä ihmiskäsityksellä viitataan puolestaan yleiseen perusasennoitumiseen ihmiseen. (Rauhala, 2005, s. 18.)

Rantalan mukaan ihmiskäsitys on eri asia kuin ihmiskuva. Hänen mukaansa ihmiskuva on ainoastaan tietyn tieteenalan antama osittaiskuva ihmisestä. (Rauhala, 2005, s. 19.) Empiirisessä ihmistutkimuksessa on Rantalan mielestä tärkeää tehdä jatkuvaa uudelleenarviointia ihmiskäsityksen suhteen tiedon lisääntyessä. Kiinnittämällä huomiota ihmiskäsitykseen saattaa paljastua, että jokin ihmisen olemispuoli on jäänyt liian vähäiselle huomiolle. (Rauhala, 2005, s. 20-21.) Rauhalan ihmiskäsitys on kolmiulotteinen: hän jakaa ihmisen olemassaolon perusmuodot tajunnallisuuteen, kehollisuuteen ja situationaalisuuteen (Rauhala, 2005, s. 32).

Pauli Niemelä puolestaan tarkoittaa ihmiskäsityksellä ”systemaattista analyysiä ihmisestä ja hänen olemispuolistaan” (Niemelä, 2014, s.12). Niemelän mukaan yleisimmin käytetyssä ihmisen olemispuolien jaottelussa ihminen hahmotetaan fyysiseksi, psyykkiseksi ja sosiaaliseksi. Tämä jäsennostapa on myös tavanomaisin tarkasteltaessa ihmisen hyvinvointia. (Niemelä, 2014, s. 13.)

Niemelä tekee myös eron ihmiskäsitysten ja ihmiskäsitysvirtausten välillä. Hänen mielestään erilaiset ihmiskäsitysvirtaukset eivät täytä ihmiskäsityksen määritelmää, sillä ne keskittyvät usein vain tiettyyn ihmisen olemispuoleen ja sen korostamiseen systemaattisen ja kokonaisvaltaisen analyysin sijaan. Niemelän mukaan lähes kaikissa ihmiskäsitysvirtauksissa ihmisyyttä tulkitaan suhteena johonkin tärkeäksi katsottuun tekijään. Useimpia ihmiskäsitysvirtauksia yhdistää myös näkemys siitä, että tämä suhde on katkennut tai siihen on tullut häiriötä ja ihminen on päässyt vieraantumaan tärkeäksi katsotusta tekijästä ja siten vieraantunut ”aidosta” tai ”alkuperäisestä” ihmisyydestä. Eri ihmiskäsitysvirtauksilla on oma näkemyksensä siitä, mikä tekijä koetaan tärkeäksi, mikä on aiheuttanut siitä vieraantumisen ja miten alkuperäinen yhteys voidaan palauttaa (Niemelä, 2014, s. 12.)

Keskityn seuraavaksi käsittelemään erilaisia länsimaisia ihmiskäsitysvirtauksia, jotka ovat vaikuttaneet syvästi kulttuuriimme (Niemelä, 2014, s. 178). Kohdistamalla tarkastelu nimenomaan ihmiskäsitysvirtauksiin ihmiskäsitysten tarkastelun sijaan, voidaan muodostaa kuvaa siitä, mitä eri ihmisen olemispuolia on eri aikoina korostettu (Niemelä, 2014, s. 12).

Käsittelyn kohteeksi otan Niemelän esimerkkiä seuraten neljä perinteistä ja yleisimmin esitettyä länsimaista ihmiskäsitysvirtausta: naturalistisen, kristillisen, humanistisen ja marxilaisen ihmiskäsityksen. Näiden lisäksi käsittelem muuta erityisen vaikuttavia ihmiskäsitysvirtauksia:

eksistentialistisen, psykoanalyttisen ja taloudellisen ihmiskäsityksen. (Niemelä, 2014, s. 178-179.) Kaksi viimeisintä kuuluisivat Niemelän mukaan oikeastaan ihmiskuva-käsitteen alle, sillä ne tarjoavat ainoastaan tietyn tieteenalan osittaiskuvan ihmisestä. Ne ovat kuitenkin Niemelän mukaan niin vaikutusvaltaisia ajatussuuntia, että ne voidaan esittää muiden ihmiskäsitysvirtausten rinnalla. (Niemelä, 2014, s. 184-185.)

Naturalistisessa ihmiskäsityksessä ihminen nähdään osana luontoa ja universumia. Kehitys ohjaa ihmistä sopeutumaan ympäristöönsä ja toimimaan siinä tarkoituksenmukaisesti. Tähän sopeutumiseen ohjaa myös darwinistinen luonnon valinta, joka karsii ihmislajin jäsenistä heikoimmat ja vain voimakkaimmat jäsenet selviytyvät. Naturalistiseen ihmiskäsitykseen kuuluu myös ajatus paluusta takaisin luontoon, josta ihminen on päässyt vieraantumaan. (Peltonen, 1979, s. 42-44.)

Kristillisessä ihmiskäsityksessä keskeistä on ihmisen suhde jumalaan. Tämä suhde on ensisijainen verrattuna suhteeseen muihin ihmisiin tai ympäröivään maailmaan. Jumala on luonut ihmisen omaksi kuvakseen ja siksi ihminen on erityinen suhteessa muihin eläinlajeihin. Luodessaan ihmisen jumala antoi maailman ihmisen käyttöön ja ihmisellä on lupa käyttää sitä tarpeisiinsa. Toisaalta ihmisellä on samalla velvoite varjella luontoa. Myös kristillisessä ihmiskäsityksessä ihminen nähdään vieraantuneeksi aidosta olemuksestaan. Tämä tapahtui syntiinlankeemuksessa, jossa ihminen kadotti alkuperäisen olemuksensa. Syntiinlankeemuksessa pahuudesta tuli ihmisen olemukseen kuuluva asia. (Peltonen, 1979, s. 95-99.)

Humanistisessa ihmiskäsityksessä korostuu ihmisen ehdoton arvo ja erikoisasema suhteessa muuhun luomakuntaan. Keskeisellä sijalla on ihmisen kasvu ja henkinen kehitys. Sana *humanitas* tarkoittaaakin ihmisen kasvattamista ihmisenä olemiseen. Päämääränä on, että yksilö kykenee elämään sopuinnassa itsensä kanssa. Tämä on humanismin mukaan mahdollista vain yhteisössä. (Peltonen, 1979, s. 81-83.)

Marxilaisessa ihmiskäsityksessä keskeisessä asemassa on tavoite ihmisen maalliseen vapauttamiseen. Marxin ihmiskäsitys jakautuu kahteen: tosi "*wahr*" olemukseen ja todelliseen "*wirklich*" olemassaoloon. Tosi olemus on kaikkia ihmisiä yhdistävä lajinolemus. Ihminen on lajinolemuksestaan sosiaalinen ja yhteiskunnallinen luonnonolento, joka tavoittelee sopuointua

luonnon, toisten ihmisten ja itsensä kanssa. Todellinen olemassaolo puolestaan viittaa itsekkääseen ja omaa etuaan ajavaan olentoon. Erot ihmisen tosi olemuksen ja todellisen olemassaolon välillä johtuvat vieraantumisesta itsestä, muista ja luonnosta. (Peltonen, 1979, s. 61-64.)

Eksistentiaalisessa ihmiskäsityksessä keskeinen kysymys on, mitä olemassa oleminen ihmiselle merkitsee. Olemisen tulee olla eksistentiaalistien mukaan aitoa. Yksilöllä on käytettävissään vain oma, subjektiivinen totuutensa. Hän vastaa itse itsestään ja on todellisuudessa yksin. Vain tajuamalla tämän hän voi olla aidosti olemassa ”tässä ja nyt”. (Niemelä, 2014, s. 183-184.)

Psykoanalyttinen käsitys ihmisestä on tarkalleen ottaen vain yksiulotteinen ihmiskuva, eikä niinkään laaja ihmiskäsitys. Siitä on kuitenkin länsimaissa tullut niin merkittävä tapa hahmottaa ihmistä, että se voidaan laskea yhdeksi ihmiskäsitysvirtaukseksi. Psykoanalyttinen näkemys ihmisestä perustuu kolmeen keskeiseen periaatteeseen: ihmisen eroottisuuteen, psyyken autonomiapyrkimykseen sekä tiedostamattoman ”aliminän” ja moraalisen ”yliminän” väliseen kamppailuun. Yksilö käy elämänsä aikana läpi erilaisia eroottispainotteisia mielihyvän vaiheita kehittäen omaa minuuttaan. Ympäristö, kasvatus ja kulttuuri puolestaan vaikuttavat yksilön moraalisen omantunnon, ”yliminän” muodostumiseen. Ihmisen minuuksia muodostuu näiden kahden, seksuaalisten viettien sekä moraalisten ulkoa omaksuttujen vaatimusten, ristipaineessa. (Niemelä, 2014, s. 185.)

Kuten psykoanalyttinen, myös taloustieteen käsitys ihmisestä, *homo economicus*, kuuluisi yksiulotteisen näkökulmansa vuoksi ennemmin ihmiskuvan alle. Taloustieteen ihmiskuva on kuitenkin ollut niin vaikutusvaltainen, että se voidaan hyväksyä yhdeksi ihmiskäsitysvirtaukseksi. Taloustieteen näkemyksen mukaan ihminen on *homo economicus*, joka pyrkii toimimaan aina rationaalisesti ja omaa etuaan ajaen. (Niemelä, 2014, s. 185.) Hyvinvointitutkimuksen valtavirta on perustanut ihmiskäsityksensä tähän talouden ihmiskäsitykseen (Oksanen, 2011, s. 51; Hirvilampi, 2015, s. 22).

Tässä luvussa olen pohtinut elintason, hyvinvoinnin ja ihmiskäsityksen käsitteitä ja esitellyt eri tapoja niiden määrittelyyn. Näitä tietoja tulen käyttämään seuraavassa luvussa analyysini apuna, kun siirryn tarkastelemaan kahta kestävän hyvinvoinnin teoriaa.

3 KAKSI KESTÄVÄN HYVINVOINNIN TEORIAA

Tässä luvussa otan ensiksi tarkasteluun Ian Goughin teoksessaan *Heat, Greed and Human Need* (2017) esittelemän teorian ja toimintaohjeen kestävään hyvinvointiin ja elintason laskuun. Teoria pohjana on Goughin ja Len Doyalin vuonna 1991 kehittämä tarveteoria. Toinen tarkastelun kohteena oleva teoria on Tuuli Hirvilammin väitöskirjassaan (2015) muotoilema kestävä hyvinvoinnin teoria. Aloitan esittelemällä teorioiden sisältöä, niiden ihmis- ja hyvinvointikäsitteitä, sekä sitä, miten ne vastaavat tutkimuskysymykseeni. Alun esittelyn jälkeen vertailen teorioita toisiinsa ja pohdin niiden vahvuuksia ja heikkouksia tutkimuskysymykseni valossa.

3.1 Ian Goughin kestävä hyvinvoinnin teoria

Ian Gough määrittelee teoriassaan kestävä hyvinvoinnin (*sustainable wellbeing*) nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvoinniksi (Gough, 2017, s. 12). Kestävä hyvinvointi edellyttää Goughin mukaan huomion kiinnittämistä sekä keskimääräiseen hyvinvoinnin tasoon että sen oikeudenmukaiseen jakautumiseen ihmisten kesken. Lisäksi nämä kaksi tulee toteuttaa ekologisesti kestävällä tavalla, luonnon rajoja kunnioittaen (Gough, 2017, s. 37).

Teoriassaan Gough nostaa esiin ilmastonmuutoksen aiheuttaman uhan inhimilliselle hyvinvoinnille. Hän kritisoi sitä, ettei sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa ole aiemmin juuri huomioitu ympäristön asettamia rajoituksia hyvinvoinnin tavoitteluun. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta aihe on joko epähuomioissa tai tarkoituksella jätetty tarkastelun ulkopuolelle. (Gough, 2017, s. 2.)

Goughin teoria perustuu pitkälti hänen ja Len Doyalin vuonna 1991 muotoilemaan tarveteoriaan, jossa tarpeet jaetaan perustarpeisiin (*basic needs*) ja niiden tyydyttymiseen positiivisesti vaikuttaviin välittäviin tarpeisiin (*intermediate needs*) (Doyal & Gough, 1991, s. 170). Perustarpeita on teorian mukaan kaksi: hengissä säilyminen ja fyysinen terveys sekä henkilökohtainen autonomia (Doyal & Gough, 1991, s. 56-69).

Välittävät tarpeet Gough ja Doyal jakavat yhteentoista ryhmään seuraavasti:

- ravitseva ruoka ja puhdas vesi,
- suojaava asuminen,
- turvallinen työympäristö
- turvallinen fyysinen ympäristö,
- kunnollinen terveydenhoito,
- turvallinen lapsuus,
- merkitykselliset ihmissuhteet,
- fyysinen turvallisuus,
- taloudellinen turvallisuus,
- kunnollinen koulutus sekä
- turvallinen raskaudenehkäisy ja raskausaika. (Doyal & Gough, 1991, s. 157-158.)

Sekä perustarpeet, että välittävät tarpeet ovat Doyalin ja Goughin mukaan universaaleja, eli kaikille ihmisille yhteisiä (Doyal & Gough, 1991, s. 74, 157). Perustarpeiden tyydyttyminen on tarpeentyydytyksen perimmäinen tavoite, jota välineelliset välittävät tarpeet tukevat ja mahdollistavat (Doyal & Gough, 1991, s. 157). Yksilöiden hyvinvointi riippuu siitä, miten hyvin perustarpeet tulevat tyydytetyiksi.

Ympäristön vaikutus ihmisten hyvinvointiin on huomioitu myös alkuperäisteoriassa. Tämä näkyy erityisesti siinä, että yhtenä välittävänä tarpeena on mainittu turvallinen fyysinen ympäristö, jonka tyydyttymistä voidaan arvioida esimerkiksi ympäristön saastumista mittaavien indikaattorien avulla (Doyal & Gough, 1991, s. 219).

Myös ajatus kestävästä kehityksestä näkyy alkuperäisteoriassa. Brundtlandin komission määritelmässä kestävään kehitykseen kuuluu olennaisesti ajatus siitä, että sekä nykyisillä, että tulevilla sukupolvilla on oikeus saada perustarpeensa tyydytettyä (Brundtlandin kestävä kehityksen komissio, 1987, s. 43). Myös Doyal ja Gough painottavat tulevien sukupolvien oikeutta ainakin sellaiseen tarpeentyydytyksen tasoon, josta nykysukupolvet nauttivat (Doyal & Gough, 1991, s. 144). Nykyisillä sukupolvilla ei heidän mielestään ole myöskään oikeutta sellaiseen

toimintaan, joka estää tulevien sukupolvien optimaalisen tarpeentyydytyksen (Doyal & Gough, 1991, s. 144-145).

Maapallo ja sen resurssit ovat kuitenkin rajallisia. Tilanteessa, jossa käytettävissä olevia resursseja ei ole riittävästi takaamaan nykyisten ja tulevien sukupolvien optimaalista tarpeentyydytystä, tulee Doyalin ja Goughin mukaan käyttää pakotettua optimaalia (*constrained optimum*). Pakotettu optimaali on korkein perustarpeiden tyydyttymisen taso, joka voidaan taata kaikille maailman ihmisille käytettävissä olevilla resursseilla. (Doyal & Gough, 1991, s. 164.)

Kestävän hyvinvoinnin teoriassaan Gough väittää, että edellä esitellyn tarveteorian avulla kulutustasoa voidaan muokata ekologisesti kestäväksi (Gough, 2017, s. 14). Tarveteoreettisen lähestymistavan vahvuus on Goughin mukaan siinä, että se tarjoaa objektiivisen tavan mitata hyvinvointia, joka on riippumaton ajasta ja paikasta (Gough, 2017, s. 1). Sen avulla erilaisten yhteiskuntapoliittisten toimien hyvinvointivaikutuksia voidaan siis vertailla sekä maailmanlaajuisesti että yli sukupolvien.

Kuten sanottua, tarveteoriassa hyvinvointia määrittää perustarpeiden tyydyttyminen. Goughin mukaan perustarpeet tulisivat tyydytetyiksi pienemmälläkin kulutusmäärillä, joihin länsimaissa on totuttu (Gough, 2017, s. 148). Toisin sanoen vähemmälläkin kulutuksella voitaisiin taata yksilöiden hyvinvointi. Väitteen keskiössä on ajatus siitä, että osa kulutuksesta suuntautuu halujen (*wants, preferences*) eikä vain perustarpeiden tyydytykseen. Halut eroavat tarpeista siinä, että ne ovat subjektiivisia (Doyal & Gough, 1991, s. 41) ja vailla rajoja (Gough, 2017, s. 14). Rajattomat halut ja rajalliset resurssit eivät sovi helposti yhteen – ainakaan pidemmällä aikavälillä. Goughin mukaan ihmiskunnan moraalinen velvollisuus onkin ensisijaisesti varmistaa, että sekä nykyisten että tulevien sukupolvien perustarpeet tulevat tyydytetyiksi. Yksilöllisiä haluja ei tule siten tyydyttää, mikäli se estäisi perustarpeiden tyydyttymisen. (Gough, 2017, s. 12.) Tilanteessa, jossa kulutustaso ylittää kestäväen rajan, tulee siis tinkiä ensisijaisesti haluista ja niihin liittyvästä kulutuksesta.

3.2 Tuuli Hirvilammin kestävän hyvinvoinnin teoria

Tuuli Hirvilammin kestävän hyvinvoinnin teoria rakentuu kolmen itsenäisen osajulkaisun tuloksista, jotka Hirvilammi tiivistää väitöskirjassaan yhdeksi teoriaksi. Kestävä hyvinvointi on Hirvilammin mukaan ”ihmisen hyvinvointia osana luontoa”. Se koostuu kohtuullisesta elintasosta, mielekkästä ja vastuullisesta toiminnasta, merkityksellisistä suhteista ja elävästä läsnäolosta. Kohtuullisella elintasolla Hirvilammi tarkoittaa sellaista elintasoja, joka on sekä sosiaalisesti kestävä, eli täyttää sekä ihmisille välttämättömien resurssien tarpeen, että ekologisesti kestävä, eli pysyy luonnon kantokyvyn rajoissa. Näiden lisäksi kestävää hyvinvointia tavoiteltaessa tulee Hirvilammin mukaan pyrkiä ekotehokkuuteen, eli siihen että ihmisten tarpeet tulevat riittävästi tyydytetyiksi mahdollisimman vähäisin ympäristövaikutuksin. (Hirvilammi, 2015, s. 83.)

Ensimmäisessä osajulkaisussa Hirvilammi ja Tuula Helne ehdottavat sosiaalipolitiikan ihmiskäsityksen muuttamisesta ihmiskeskeisestä relationaaliseksi (Hirvilammi & Helne, 2014, s. 2171). Tätä ajatusta seuraten Hirvilammi ottaa relationaalisen ihmiskuvan myös oman teoriansa osaksi. Alkuperäistä osajulkaisua mukaillen Hirvilammi erottaa neljä ajattelutapaa, jotka kuvaavat relationaalista ihmiskäsitystä: 1) Ihmiset ovat osa luontoa, 2) Ihmiset ovat riippuvaisia ekosysteemeistä elämän edellytysten tarjoajina. Ekosysteemien uusiutumiskykyjen rajoja tulee siksi kunnioittaa, 3) Ihmiset ovat riippuvaisia sekä toisistaan, että muista luonnonolioista. Kaikki lajit ovat myös itsessään arvokkaita. 4) Ihminen on osa erilaisia systeemejä ja verkostoja. Tästä ”yhteyksien verkosta” tulee pitää huolta. (Hirvilammi, 2015, s. 61-65.)

Ihmiskäsityksen lisäksi Hirvilammi tuo teoriansa hyvinvointikäsityksen Tuula Helneen kanssa kirjoittamastaan osajulkaisusta, jossa he kutsuvat neljään hyvinvoinnin ulottuvuuteen perustuvaa hyvinvointikäsitystään HDLB-malliksi. Malli perustuu Erik Allardtin resurssi- ja terveteoriaa yhdistävään Having-Loving-Being -hyvinvointiteoriaan. (Hirvilammi & Helne, 2014, s. 2165-2166.) Nimensä mukaisesti Allardtin teoriassa hyvinvointi nähdään koostuvan kolmesta hyvinvoinnin ulottuvuudesta: elintasosta (*having*), yhteisyyssuhteista (*loving*) sekä itsensä toteuttamisesta (*being*) (Allardt, 1976).

HDLB-mallissa Hirvilammi ja Tuula Helne lisäävät Allardtin erottaman kolmen ulottuvuuden rinnalle vielä neljännen hyvinvoinnin ulottuvuuden: mielekkään ja vastuullisen toiminnan (*doing*).

Toiminta on huomioitu myös Allardtin teoriassa, mutta siinä se on osa being-ulottuvuutta (Allardt, 1976, s. 47). Toiminnan mielekkyydellä Hirvilammi ja Helne viittaavat tarpeisiin tulla toimeen, toteuttaa itseään ja toteuttaa yhteisyyttä. Vastuullisuus viittaa sekä vaatimukseen toiminnan oikeudenmukaisuudesta että tietoisuuteen toiminnan ympäristövaikutuksista. (Hirvilammi & Helne, 2014, s. 2166-2167.)

Myös muut Allardtin määrittelemät hyvinvoinnin ulottuvuudet saavat Hirvilammin ja Helneen käsittelyssä uusia sisältöjä. Having-ulottuvuus, joka Allardtilla viittaa aineelliseen elintasoon (Allardt, 1976, s. 32), tarkennetaan HDLB-mallissa teoriassa kohtuulliseksi ja reiluksi elintasoksi. Having-ulottuvuuteen liittyvät tarpeet tulee Hirvilammin mukaan sopeuttaa ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden rajoihin. (Hirvilammi & Helne, 2014, s. 2166.)

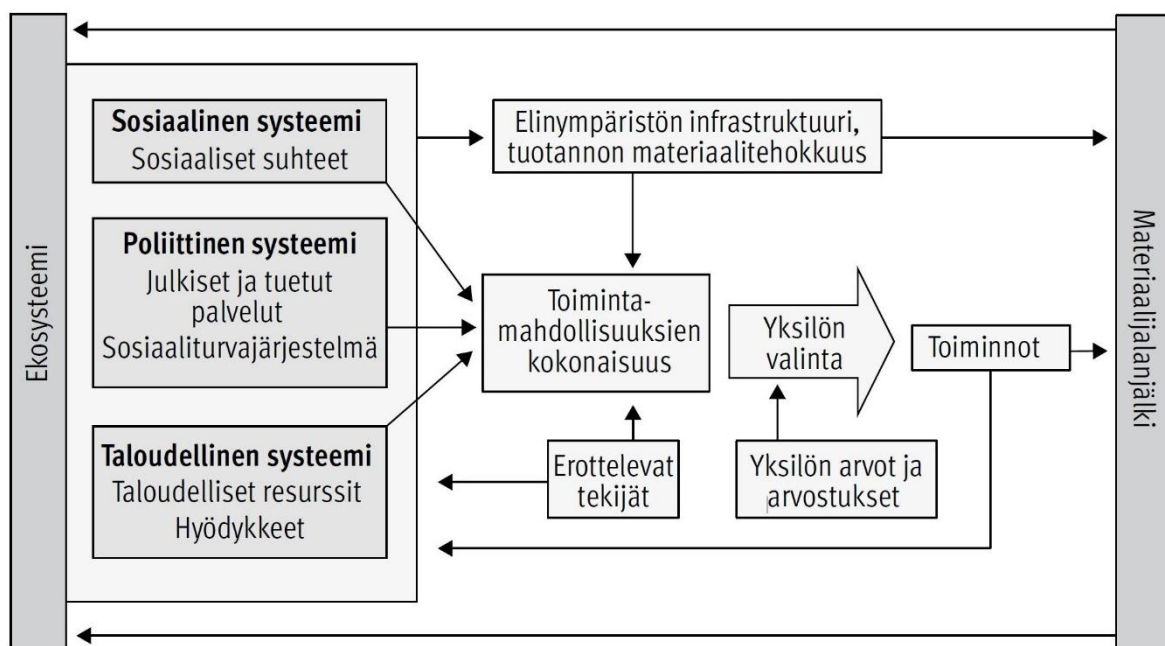
Loving-ulottuvuuteen kuuluvat alkuperäisessä muodossaan yhteisyysuhteet, joilla Allardt viittaa yhteenkuuluvuuden tarpeeseen ja yksilön tarpeisiin rakastaa, pitää huolta ja välittää muista ja vastaavasti olla näiden toimien ja tunteiden kohteena (Allardt, 1976, s. 43). HDLB-mallissa loving-ulottuvuus määritellään kuvaamaan merkityksellisiä suhteita, joilla ei tarkoiteta vain läheisiä ihmissuhteita, vaan niihin lasketaan kuuluvaksi kaikki maapallon ihmiset, tulevat sukupolvet ja eri eliölajit. (Hirvilammi & Helne, 2014, s. 2167.)

Allardtin teoriassa being-ulottuvuus, eli itsensä toteuttaminen, viittaa tarpeisiin tulla kohdelluksi persoonana ja saada arvontoa, omata mahdollisuuksia harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan sekä mahdollisuuksiin osallistua politiikkaan (Allardt, 1976, s. 47). HDLB-mallissa being-ulottuvuutta kuvaa puolestaan elävä läsnäolo (alert presence) (Hirvilammi & Helne, 2014, s. 2167), jonka vastakohtana on vieraantuminen omista tarpeista. Vieraantunut yksilö ei tunnista omia tarpeitaan tai niiden tyydyttämisen tapoja, vaan häntä ohjaavat ulkoa annetut tavoitteet. (Hirvilammi, 2015, s. 69.) HDLB-mallissa elävään läsnäoloon kuuluvat fyysinen ja psyykinen terveys, mahdollisuus oman potentiaalinsa toteuttamiseen, autonomia, luovuus sekä henkinen kasvu ja hyvinvointi (Hirvilammi & Helne, 2014, s. 2168).

Hirvilammi perustaa teoriansa osaltaan myös Senja Laakson, Michael Lettenmeierin ja Satu Lähteenojan kanssa tekemäänsä empiiriseen tutkimukseen *Studying well-being and its environmental impacts: A case study of minimum income receivers in Finland*, joka toimii

väitöskirjan toisena osajulkaisuna. Artikkelissa kiinnitetään huomiota siihen, millaisia ympäristövaikutuksia hyvinvoinnin tavoittelulla on. (Hirvilammi, Laakso, Lettenmeier, & Lähteenoja, 2013.)

Artikkelin tärkeimpänä antina Hirvilammin kestävästi hyvinvoinnin teorialle on huomio siitä, että hyvinvoinnin tavoittelulla on lähes aina jonkinlaisia vaikutuksia ympäristöön. Tähän perustuen Hirvilammi muotoilee dynaamisen viitekehyksen, jossa hän teoretisoi erilaisia hyvinvoinnin tavoittelun ja luonnonvarojen kulutuksen välisiä yhteyksiä (Hirvilammi, 2015, s. 72) (ks. Kuvio 1).

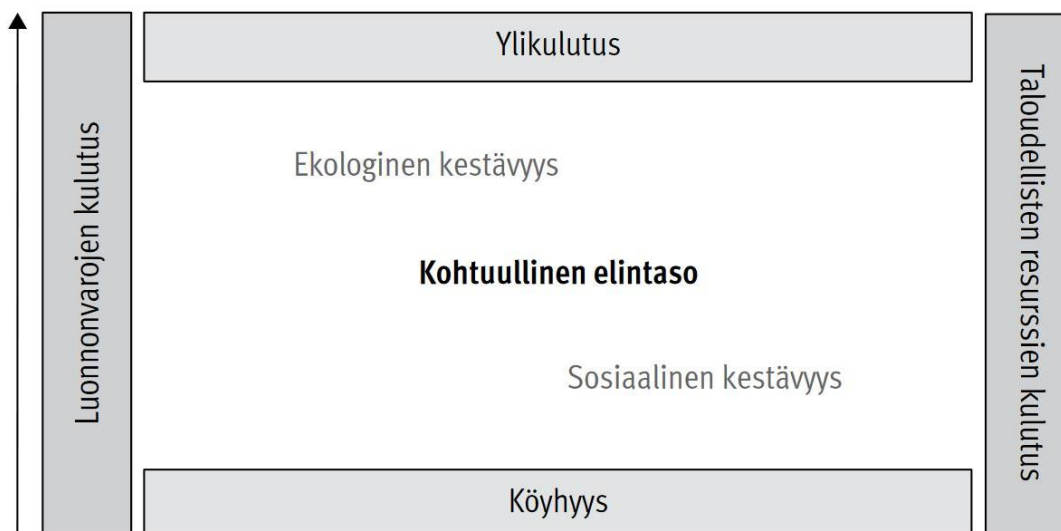

Kuvio 1 Dynaaminen viitekehys hyvinvoinnin tavoittelun ja luonnonvarojen kulutuksen välisten yhteyksien tutkimiseen (Hirvilammi, 2015, s. 73).

Tämän lisäksi Hirvilammi tuo osajulkaisusta kestävästi hyvinvoinnin teoriaansa Erik Allardtin rinnalle Amartya Senin käsityksen hyvinvoinnista (Hirvilammi, 2015, s. 81). Hirvilammin teoriassa Senin toimintamahdollisuudet ymmärretään yksilön tosiallisena vapautena tai kykynä tyydyttää omia tarpeitaan. Siten ne rinnastuvat resursseihin, sillä ne ovat toiminnan mahdollistajia eli hyvinvoinnin tavoittelun välineitä kuten resurssit. Hirvilammin mukaan hyvinvoinnin tutkimuksessa toimintamahdollisuuksien käsite on parempi kuin resurssit, sillä jälkimmäiset ymmärretään liian usein vain aineellisiksi resursseiksi. (Hirvilammi, 2015, s. 85.)

Väitöskirjan kolmas osajulkaisu, *Kohtuuden rajat? Yksin asuvien perusturvan saajien elintaso ja materiaalijalanjälki*, on Hirvilammin, Senja Laakson ja Michael Lettenmeierin yhteistyössä tekemä tutkimus. Siinä he tarkastelevat perusturvan varassa elävien suomalaisten elintasoja ja luonnonvarojen kulutusta. Tavoitteena on selvittää, mitkä ovat sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä elintason rajat. (Hirvilampi, Laakso, & Lettenmeier, 2014.)

Osajulkaisun suurinta antia Hirvilammin kestävä hyvinvoinnin teorialle on kohtuullisen elintason käsite. Kohtuullinen elintaso on sellainen, joka on yhtä aikaa sekä ekologisesti että sosiaalisesti kestävä (Hirvilampi ym., 2014, s. 87) (ks. kuvio 2).

Kuvio 2 Kohtuullinen elintaso (Hirvilampi, 2015, s. 76).

Kohtuullisen elintason määrittelyssä Len Doyalin ja Ian Goughin tarveteoria on keskeisessä asemassa. Teoria tarjoaa apua sekä sosiaalisesti kestävä elintason minimivaatimusten, eli hyväksyttävissä olevan vähimmäiselintason määrittelyyn, että tarjoaa ideaa optimaalisesta tarpeentyydytyksestä. Hirvilampi ym. tosin korvaavat optimaalisen tarpeentyydytyksen käsitteen omalla kohtuullisen elintason käsitteellään. (Hirvilampi ym., 2014, s. 18.) Tutkimusryhmä myös yhdistää Doyalin ja Goughin teorian luonnonvarojen käyttöä mittaavaan MIPS-menetelmään. Näin menetellen, voidaan selvittää, kuinka tehokkaasti luonnonvarat muutetaan tarpeiden tyydytykseksi. (Hirvilampi ym., 2014, s. 22.)

3.3 Teorioiden vertailu

Olen nyt esitellyt Ian Goughin ja Tuuli Hirvilammin kestävän hyvinvoinnin teorit ja seuraavaksi vertailen näitä kahta teoriaa toisiinsa. Pyrin selvittämään, mitä tarkastelun kohteena olleet kestävän hyvinvoinnin teorit vastaavat tutkimuskysymykseeni: miten sovittaa yhteen ekologisesti kestävä elintaso ja ihmisten hyvinvointi.

Luonnonympäristö tarjoaa ihmiselämälle välttämättömät puitteet, kuten puhdasta ilmaa, vettä, ravintoa ja elinympäristön. Elinkelpoinen ympäristö on siten ihmiselämän ehto. Sekä Gough että Hirvilampi kritisoivat sitä, ettei yhteiskuntatieteellisessä hyvinvointitutkimuksessa ei ole riittävästi huomioitu ympäristön vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin tai sitä, millaiset rajat luonto asettaa hyvinvoinnin tavoittelulle. Heidän mukaansa inhimillisen hyvinvoinnin tavoittelun tulee tapahtua ekologisen kestävyuden rajoissa. (Hirvilampi, 2015, s. 38; Gough, 2017, s. 2.)

Kestävän hyvinvoinnin teorioiden taustalla on siis huomio siitä, että yhteiskuntatieteistä puuttuu ihmisen hyvinvointipyrkimyksen ja luonnonympäristön asettamat ekologisen kestävyuden rajat yhdistävä teoria. Tarkastelemani teorit tarjoavat hieman erilaisen vastauksen siihen, miten ympäristön ja ihmisen hyvinvointi saadaan yhdistettyä yhteen teoriaan.

Gough tarjoaa vastaukseksi samaa tarveteoriam, jonka hän kehitti yhdessä Len Doyalin kanssa. Uutta on painotus siinä, että kaikki tarpeentyydytys tulee tapahtua ekologisen kestävyuden asettamissa rajoissa ja niin että huomioidaan kaikkien nykyisten ja tulevien sukupolvien tasavertainen oikeus hyvinvointiin. Nykysukupolvilla ei siis ole mitään oikeutta käyttää enemmän luonnonvaroja turvataksaan oman hyvinvointinsa, jos se tarkoittaa sitä, että tulevien sukupolvien mahdollisuudet hyvinvointiin ovat sen seurauksena heikompia. Goughin mukaan kulutustasoa voidaan ensisijaisesti laskea halujen osalta, niin että rajalliset resurssit voidaan suunnata perustarpeiden tyydyttämiseen. Mikäli resurssit eivät riitä optimaaliseen tarpeentyydytykseen, tulee tyytyä pakotettuun optimaaliin. (Gough 2017, s. 42-48; ks. myös Doyal & Gough, 1991)

Hirvilammin teorian vastaus tutkimuskysymykseeni kiteytyy ajatukseen irtikytkeä hyvinvointi aineellisesta elintasosta. Tämä tarkoittaa sitä, että elintaso ymmärretään vain yhdeksi hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Tällöin elintasoa voidaan laskea ekologisesti kestäväälle tasolle

heikentämättä samalla hyvinvointia, kunhan samalla kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota muihin – vähemmän materiaintensiivisiin – hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, joissa ei ole tarvetta pihtailla. (Hirvilammi, 2015, s. 75.)

Goughin kestävästä hyvinvoinnin teorian vahvuus on sen perustana toimiva tarveteoria. Goughin ja Doyalin tarveteoria on tiedeyhteisössä tunnettu ja laajasti hyväksytty teoria, jolla on hyvinvointia voidaan mitata helposti ja objektiivisesti. Perustarpeet toimivat oivallisesti kestävästä hyvinvoinnin mittareina, sillä ne ovat suhteellisen muuttumattomia pitkälläkin aikavälillä mahdollistaen sen, että teoria soveltuu hyvinvoinnin arviointiin ja mittaamiseen ylisukupolisesti (Gough, 2017, s. 46-47).

Hirvilammin teoriaan verrattuna Goughin teoria antaa melko yksipuolisen näkökulman hyvinvointiin. Perustamalla hyvinvointikäsitteensä pelkkään tarveteoriaan Goughilta jää huomioimatta esimerkiksi se, että ihmisten toimintaa ohjaa tarpeiden lisäksi erilaiset arvot ja arvostukset sekä kyky perustella, arvioida, valita, osallistua ja toimia. (Sen, 2010, s. 250.)

Hirvilammi muotoileekin Goughiin verrattuna paljon monipuolisempaa näkemystä hyvinvoinnista yhdistämällä useita erilaisia hyvinvointiteorioita toisiinsa. Näin hän saa teorialat täydentämään toistensa aukkokohtia ja luomaan kokonaisvaltaisemman ja moniulotteisemman kuvan hyvinvoinnista. Jos Goughin teorian vahvuus ja heikkous on sen yksinkertaisuus, on Hirvilammin teorian vahvuutena ja heikkoutena sen monipuolisuus. Eri näkökulmista aiheuttaa katsovia hyvinvointiteorioita ei ole saatu yhdistettyä saumattomaksi kokonaisuudeksi, lopputulos on jää hieman sekavaksi rönsyilyksi ja kokonaisuutta on vaikea hahmottaa. Teoriaa olisi voinut kehittää vielä pidemmälle niin, että usean alkuperäisteorian ja eri tutkimusten osat olisi saatu sulatettua vielä tiiviimmin yhdeksi kokonaisuudeksi.

Hirvilammin teoria eroaa Goughin teoriasta siinä, että hän ei tyydy pelkästään määrittelemään hyvinvointia uudella tavalla, vaan perää myös ihmiskäsityksen muuttamista. Perinteisesti ihmisen hyvinvointia tarkastelevat teorialat ovat perustuneet ihmiskeskeiseen ihmiskäsitykseen. Hirvilammin mukaan, mikäli ekologisia kysymyksiä halutaan integroida uuteen hyvinvointitutkimukseen, täytyy myös ihmiskäsitystä ja ihmisen suhdetta luontoon pohtia uudelleen. (Hirvilammi, 2015, s. 21.)

Hirvilammin mielestä relationaalinen ihmiskäsitys, jossa ihminen ja hänen

hyvinvointipyrkimyksensä nähdään osana luontoa, tarjoaa parhaan ratkaisun ongelmaan (Hirvilammi & Helne, 2014).

Toisin kuin Hirvilammi Gough ei teoriassaan pohdi erikseen ihmiskäsityksen vaikutusta kestäväan hyvinvointiin ja hänen näkökulmansa kestäväan hyvinvointiin onkin yhteiskuntatieteille perinteisesti ihmiskeskeinen. Tästä huolimatta Goughin teoriassa ekologiset kysymykset ovat läsnä: ympäristön tilan vaikutukset ihmisten hyvinvointiin on huomioitu samoin kuin se, että hyvinvoinnin tavoittelulla on omat vaikutuksensa ympäristöön (Gough, 2017, s. 91-93). Goughin esimerkki osoittaa, ettei ympäristönäkökulmien sitominen hyvinvointitutkimukseen ja -teoriaan välttämättä vaadi ihmiskäsityksen muuttamista tai pohdintaa.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tässä työssä selvittänyt, miten Tuuli Hirvilammin ja Ian Goughin kestävästä hyvinvoinnin teorioista vastaavat kysymykseen, miten yhdistää ihmisten hyvinvointi ja ekologisesti kestävä elintaso. Aloitin tarkastelun tutustumalla ensin hyvinvoinnin ja elintason käsitteisiin. Sain huomata, että käsitteitä käytetään ikään kuin ne olisivat saman sisältöisiä. Tämä näkyy erityisesti siinä, että sekä elintaso, että hyvinvointia mitataan bruttokansantuotteella. Tällä logiikalla elintason laskun voi helposti olettaa johtavan samansuuruiseen vähennykseen hyvinvoinnissa. Tarkastelemieni hyvinvointiteorioiden mukaan asia ei kuitenkaan ole niin yksinkertainen, sillä hyvinvointi nähdään hyvinvointiteorioissa yleensä paljon laajempaan käsitteenä kuin elintaso. Tutustuttuani elintason ja hyvinvoinnin käsitteisiin, otin tarkasteluun ihmiskuvan, -käsityksen ja -käsitysvirtauksen käsitteet. Tarkastelin eri vaikutusvaltaisia ihmiskäsitysvirtauksia ja sitä, millaisen kuvan ne omaavat ihmisestä ja hänen suhteesta luontoon.

Käytyäni läpi työni kannalta keskeiset käsitteet ja teoriaperinteet, siirryin kolmannessa luvussa tarkastelemaan kaksi kestävästä hyvinvoinnin teoriaa. Esittelin Hirvilammin ja Goughin teorioiden pääpiirteet, jonka jälkeen vertailin teorioita toisiinsa käyttäen apunani lisäksi toisessa luvussa esittelemiäni hyvinvointiteorioita ja ihmiskäsitysvirtauksia.

Vertailussa selvisi, että Goughin tarveteoriana perustuva kestävästä hyvinvoinnin teoria on yksinkertainen ja helposti sovellettavissa hyvinvoinnin mittaukseen, mutta se ei ole sellaisenaan täysin kattava kuvaus siitä, mitä hyvinvointiin kuuluu. Hirvilammin teoriassa puolestaan yhdistellään sekä tarve-, resurssi- että toimintateoreettisia aineksia ja saadaan näin monipuolinen kuvaus kestävästä hyvinvoinnista. Teorian haasteena on kuitenkin sen monimutkaisuus. Kokonaisuus jää hajanaiseksi eri suuntiin vetävien teorioiden koonniksi sen sijaan, että Hirvilammi olisi saanut luotua niiden pohjalta uuden yhtenäisen teorian.

Goughin teoria eroaa Hirvilammin teoriasta myös siinä, että jälkimmäisessä keskeiselle sijalle kestävästä hyvinvoinnin määrittelyssä nostetaan yhteiskuntatieteiden ihmiskäsityksen muokkaaminen. Hirvilammi argumentoi, että omaksumalla relationaalinen ihmiskäsitys, ihmisen paikka luonnossa tulee paremmin näkyväksi. Gough ei teoriassaan pohdi ihmiskäsityksen merkitystä, mutta onnistuu silti kiitettävästi sitomaan ympäristökysymykset hyvinvointiteoriaansa.

Goughin onnistuminen ei silti mielestäni ole syy jättää ihmiskäsitysten pohdinta pois kestävästä hyvinvointia hahmoteltaessa. Haastamalla vallitsevat ihmiskeskeiset ihmiskäsitykset, voidaan kehittää vaihtoehtoisia ihmiskäsityksiä, joiden avulla ekologiset kysymykset on helpompi sitoa oleelliseksi osaksi ihmisten hyvinvointia.

Teoriat vastasivat tutkimuskysymykseeni hieman eri tavoin. Gough ei niinkään välitä siitä, laskeeko nykykukupolvien hyvinvointi hieman samalla kun elintaso alennetaan kestävälle tasolle. Hänelle sillä ei ole niin väliä, kunhan näin toimien vältetään tilanne, jossa tulevien sukupolvien hyvinvointi on vakavasti uhattuna. Toki Goughin teorian mukaan elintaso voidaan alentaa halujen osalta ja keskittyä tyydyttämään perustarpeet (Gough, 2017, s. 57) niin, että vaikutukset hyvinvointiin ovat vähäiset. Hän ei kuitenkaan oleta, että pelkkä halujen tyydyttämisestä luopuminen riittää kestävästä elintason saavuttamiseksi. Tällöin joudutaan tinkimään myös perustarpeiden tyydyttämisestä, millä on puolestaan negatiivisia vaikutuksia hyvinvointiin. (Gough, 2017, s. 48.) Vaikka elintason alentaminen kestävälle tasolle olisi vaikeaa tai epämukavaa, on se Goughin näkemyksen mukaan silti välttämätöntä ja moraalisesti ainoa oikea tapa toimia. (Gough, 2017, s. 57–61.)

Hirvilampi puolestaan pyrkii teoriassaan osoittamaan, että elintaso on mahdollista laskea, sillä hyvinvointi ei ole täysin riippuvainen elintasosta. Elintaso on Hirvilammin mukaan vain yksi hyvinvoinnin ulottuvuus. Tästä seuraa, ettei elintason lasku väistämättä näy samansuuruisena hyvinvoinnin laskuna, jos samalla panostetaan muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, jotka ovat luonteeltaan vähemmän materialistisia. (Hirvilampi, 2015, s. 75.) Hirvilammin teorian heikkous on siinä, että se olettaa eri hyvinvoinnin ulottuvuuksien olevan toisensa korvaavia. Tämä voi periaate voi päteä tiettyyn pisteeseen asti, mutta jossain vaiheessa elintasosta tinkimistä ei voi enää korvata lisäämällä esimerkiksi itsensä toteuttamisen muotoja.

Olen nyt tutkinut aihetta teoreettiselta näkökannalta. Jatkossa aihetta voisi lähestyä käytännönläheisemmin tutkimalla, millaisia esteitä kestävästä elintasaan siirtymisessä on ja miten niitä mahdollisesti voitaisiin purkaa. Olisi myös kiinnostavaa tutkia lisää, miten ihmiset suhtautuvat ajatukseen elintason laskemisesta ja miten he itse kokisivat elintason laskun vaikuttavan omaan hyvinvointiinsa.

Lähdin kirjoittamaan kandia ajatuksella, että voisin samalla tutustua siihen kirjallisuuteen, jota tulen tarvitsemaan myöhemmin maisterintutkielmaa tehdessäni. Näin olen myös tehnyt. Samalla olen saanut todeta käytännössä vanhan viisauden, jonka mukaan mitä enemmän jostakin asiasta tietää, sitä pienemmän osan siitä huomaa tietävänsä. Laajojen kysymyksien tilalle on kirjoittaessa noussut yhä syvemmälle ja syvemmälle aiheeseen meneviä kysymyksiä ja niitä tuntuu nousevan monelta suunnalta. Kestävä hyvinvointi on vielä kovin uusi käsite ja siihen liittyviin kysymyksiin on laajasti vasta herätty yhteiskuntapoliittisessa tutkimuksessa. Työtä siis riittää. Tutkimusprosessi on ollut monella muullakin tapaa erittäin opettavainen. Olen ollut monta kertaa hukassa työni kanssa, mutta onneksi saanut aina apua, oli kysymyksenä sitten, mikä olisi sopiva tutkimuskysymys tai mitä kuuluu teoreettisessa työssä analyysilukuun. Uskon, että tämän kokemuksen myötä on helpompi lähteä työstämään myös sitä seuraavaa suurta tehtävää – gradua.

LÄHTEET

Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.

Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta. (1976). *Valtiosopimukset 6/1976*.

Brundtlandin kestävän kehityksen komissio. (1987). *Report of the World Commission on environment and development. Our common future*.

Bruttokansantulo. (2018). *Tilastokeskus*. Noudettu lokakuuta 21, 2018, osoitteesta <https://www.stat.fi/meta/kas/bkkl.html>.

Bruttokansantuote. (2018). *Tilastokeskuksen tilastokoulu*. Noudettu maaliskuuta 15, 2018, osoitteesta http://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?page_type=sisalto&course_id=tkoulu_tlkt&lesson_id=5&subject_id=1.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542–575.

Doyal, L., & Gough, I. (1991). *A theory of human need*. Basingstoke: Macmillan.

Gough, I. (2017). *Heat, greed and human need. Climate change, capitalism and sustainable wellbeing*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Hirvilammi, T. (2015). *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Helsinki: Kela.

Hirvilammi, T., & Helne, T. (2014). Changing paradigms: A sketch for sustainable wellbeing and ecosocial policy. *Sustainability*, 6(4), 2160–2175.

- Hirvilampi, T., Laakso, S., & Lettenmeier, M. (2014). *Kohtuuden rajat? Yksin asuvien perusturvan saajien elintaso ja materiaalityöjälki*. Helsinki: Kela. Noudettu marraskuuta 21, 2017, osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/136334>.
- Hirvilampi, T., Laakso, S., Lettenmeier, M., & Lähteenoja, S. (2013). Studying well-being and its environmental impacts: A case study of minimum income receivers in Finland. *Journal of Human Development and Capabilities*, 14(1), 134–154.
- Hoffrén, J. (2008). Hyvinvoinnin seuranta vaatii uusia mittareita. *Tieto & trendit*, (7). Noudettu osoitteesta http://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-11-12_002.html?s=0.
- Hoffrén, J., & Rättö, H. (2011). Hyvinvoinnin mittarit. Teoksessa J. Saari (Toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta* (ss. 219–239). Helsinki: Gaudeamus.
- Jalava, J. (2005). Elintaso on tullut tuottavuudesta. *Tieto & trendit*, (1). Noudettu maaliskuuta 16, 2018, osoitteesta https://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_01_05_jalava.html.
- Johansson, L. (1970). *Om levnadsnivåundersökningen. Utkast till kapitel 1 och 2 i betänkan- de att avgivas av Låginkomstutredn ingen*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Kotimaisten kielten keskus, K. O. (2018). Kielitoimiston sanakirja. Noudettu elokuuta 24, 2018, osoitteesta <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>.
- Laakso, S. (2012, maaliskuuta 21). *Onko elämä perusturvan varassa kestävä? Ympäristövara ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä kulutuksen tarkastelussa*. (Pro gradu).
- Niemelä, P. (2010). Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa P. Niemelä (Toim.), *Hyvinvointipolitiikka* (ss. 16–37). Helsinki: WSOYpro.
- Niemelä, P. (2014). *Systemaattinen ihmiskäsitys. Ihminen järjestelmänä. Rakenne (33) ja toiminta (3x3)*. United Press Global.
- Oksanen, M. (2011). Ympäristö ja hyvinvointi. Teoksessa J. Saari (Toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta* (ss. 314–334). Helsinki: Gaudeamus.

Ollikainen, M., & Pohjola, M. (2013). Talouskasvu ja kestävä kehitys. *Suomalaisen Tiedeakatemian kannanottoja*, 4, 2013.

Peltonen, A. (1979). *Koulunuudistuksen ihmiskäsitys ja eettiset periaatteet. Maamme koulunuudistusta 1956-1975 koskevien komiteamietintöjen käsitys ihmisestä ja eettisistä periaatteista*. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Rauhala, L. (2005). *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Gaudeamus.

Sen, A. (2010). *The Idea of Justice*. London: Penguin.

UNDP. (2016). Technical notes. Calculating the human development indices - graphical presentation. Noudettu osoitteesta http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2016_technical_notes.pdf.